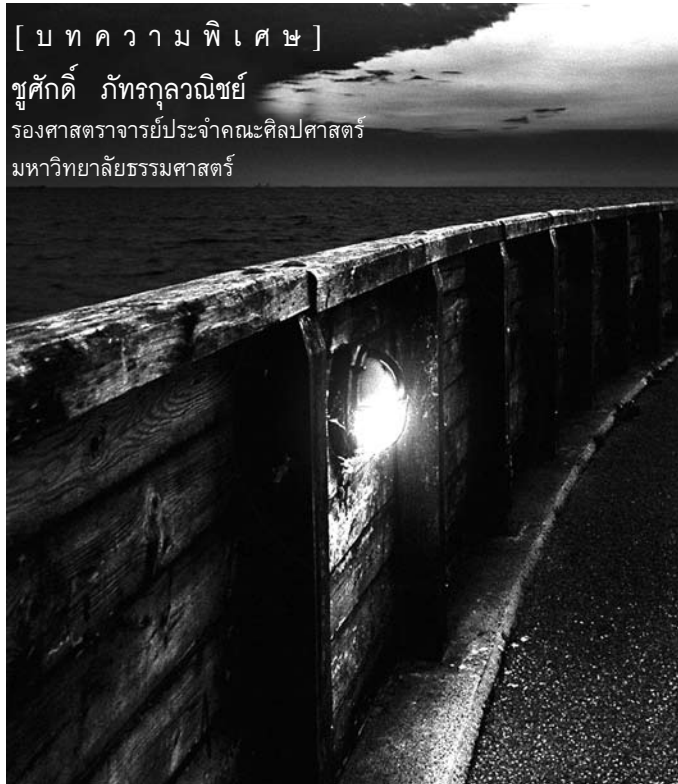

[บทความพิเศษ]

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์

รองศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“เศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก” ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์โดยตรง แต่เป็นชื่อเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งของอาจินต์ ปัญจพวรรค์ ซึ่งเขียนไว้ตั้งแต่ปี 2490 เป็นชื่อที่เตะตาและสะกิดใจดีจึงขอยืมมาเป็นหัวข้อเสวนา โดยจะพูดจากเรื่องสั้นนี้ แล้วดูว่ามันจะนำพาเราไปสู่ประเด็นทั้งเศรษฐศาสตร์ และไม่เศรษฐศาสตร์อย่างไรได้บ้าง

จากปรากฏา “60 ปี เศรษฐศาสตร์” จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 25 พฤษภาคม 2552 ตีพิมพ์โดยได้รับอนุญาตจาก รศ.ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ ขอขอบคุณ คุณชูวัส ฤกษ์ศิริสุข บรรณาธิการ prachatai.com

เศรษฐศาสตร์ กลางทะเลลึก

: สัญลักษณ์และอำนาจของกาษา

เดิมเรื่องสั้นเรื่องนี้ตั้งชื่อไว้ว่า *ในทะเลมีเศรษฐศาสตร์* ผู้เขียนเขียนไว้แล้วไม่ได้ตีพิมพ์ กระทั่งปี 2492 เขาได้พบคุณองอร นักเขียนชื่อดังยุคนั้นซึ่งได้อ่านและเสนอนำไปตีพิมพ์ แต่ขอเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็น *เศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก* ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ปี 2492 ซึ่งคงเป็นปีที่มีอะไรสำคัญเหมือนกันในทางเศรษฐศาสตร์ เมื่อตีพิมพ์แล้วก็มีคนอ่านน้อยมาก พอถึงปี 2528 เป็นปีที่ในวงวรรณกรรมศึกษาไทยถือว่าครบรอบ 100 ปีเรื่องสั้นไทย สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยจึงมีการตั้งคณะกรรมการคัดเลือกนักเขียนเรื่องสั้นดีเด่น คุณอาจินต์ ก็เป็น 1 ใน 100 คนดีเด่น มีการออกหนังสือมาเล่มหนึ่งและตัวอย่างงานของคุณอาจินต์ก็เลือกเรื่อง *เศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก* มาเป็นตัวอย่าง

เรื่องนี้ยาวไม่ถึงสิบหน้า ตรงไปตรงมา เป็นเรื่องราวของคนสองคนที่หนีรอดจากเรือเดินสมุทรที่อัปปางแล้วลงเรือรอดได้ คนหนึ่งเป็นกะลาสีเรือ

คนหนึ่งเป็นเศรษฐี น่าสนใจตรงที่เรื่องทั้งหมดดำเนินไปบนฉากเรือเล็ก ๆ ลำนี้อยู่กลางทะเล โดยเปิดเรื่องมาว่า กะลาสีเรื่อนั้นก่อนจะหนีมาได้ฉวยขนมปังมาสองก้อน น้ำหนึ่งกระติ๊ก ส่วนเศรษฐีไม่มีอะไรติดตัวมาเลย นอกจากสมบัติที่ติดตัวอยู่ เช่น กระเป๋าเงินที่มีแบงก์ร้อยสีแดงจำนวนมหาศาลรวมหมื่นกว่าบาท นาฬิกา แหวน เสื้อผ้า รองเท้า

ตอนเปิดเรื่องกะลาสีเรือแสดงความความเป็นมิตรด้วยการยื่นกระติ๊กน้ำให้เศรษฐีจิบ และเอ่ยปากทำนองว่าเก็บไว้เลยก็ได้ ลงเรือลำเดียวกันแล้วยังไงก็ต้องช่วยกัน แต่เศรษฐีคนนี้พูดจาทักทายกับกะลาสีเรือโดยเรียกเป็น “พี่ชาย” ซึ่งไปกระตุ้นต่อมความห่มั่นไส้ในตัวกะลาสีขึ้นมา เพราะรู้สึกว่าเป็นการพูดแบบไม่จริงใจ แล้วก็เกิดการเจรจาต่อรองกันเพราะต้องอยู่ด้วยกันไปพักใหญ่ ขออ่านให้ฟังตอนที่กะลาสีเรือพูด *“ในเรื่องลำนี้ไม่ควรมีการซื้อขาย ควรมีแต่มิตรจิตมิตรใจ มันควรจะมีก็แต่การเห็นอกเห็นใจและการแบ่งปัน แต่ที่ใดมีเศรษฐีกับคนจนรวมกันที่นั่นต้องมีการสับเลือดและอาฆาต ผมให้ไม่ได้แม้แต่กลิ่นของมัน ผมจะต้องขาย”* นี่เป็นจุดเริ่มต้นเรื่องนี้โดยกะลาสีเรือบอกจะแบ่งขนมปังให้ก้อนหนึ่ง แต่เศรษฐีจะต้องเอาสมบัติที่ติดตัวทั้งหมดให้เขา เศรษฐีไม่รู้จะทำยังไงก็ต้องจำยอมเพราะความหิว

เวลาผ่านไปหนึ่งวันกับหนึ่งคืน เรือก็ไม่ถึงฝั่งเสียที่ทั้งที่กะลาสีหวังว่าจะถึงฝั่งภายในวันนั้น ขนมปังที่กินไปก็หมดและเขาเริ่มหิว ส่วนเศรษฐีกินและแอบเก็บขนมปังไว้หน่อยหนึ่ง พอเริ่มเข้าวันที่สอง สถานการณ์ก็กลับตาลปัตร กะลาสีขอซื้อขนมปังคืนจากเศรษฐี เศรษฐีกล่าวว่า *“เมื่อวานขายฉันราคาเท่าไร จำได้ไหมล่ะ วันนี้ฉันจะขายแก่บ้าง เอาขนมปังไปคำหนึ่ง แล้วเอาของทุกอย่างของฉันคืนมา น้ำจืดในกระติ๊กด้วย ลองค้นกระเป๋าตัวเองดูด้วยว่ามีอยู่เท่าไร ฉันเอาหมด”* กะลาสีก็พูดตามหลักของเขาว่าราคาควรตกลงตามส่วน เพราะเหลือ

น้อยลงตั้งเยอะ และเศรษฐีตอบว่า “อย่าป่วยการพูดเรื่องสัดส่วน เพราะมันไม่ใช่บนบก เดียวนี้แม้แต่เศษขนมปังนิดเดียวก็ต้องซื้อกันจนหมดตัว มันไม่ได้อยู่ที่จำนวนสิ่งของ แต่อยู่ที่ความต้องการ ลงแก่ต้องการก็เป็นเสร็จนั่นล่ะ” กะลาสิก็โวยวายและบอกว่า “ลองดูซิว่ามันจะตายด้วยความหิว ไม่ซื้อ ข้าไม่ซื้อแก ข้าจะทนหิว” พอจบบทสนทนาครั้งนี้ เรื่องก็ตัดมาตรง

ตอนจบ คุณอาจจินตจำนปในลักษณะให้เป็นรายงานข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์ว่า ต่อมาในวันที่ 5 มีเรือบล่าเล็กลอยเข้ามาใกล้ฝั่ง ชาวประมงช่วยกันออกไปจับเข้ามา และพบว่ามิบุคคลสิ้นชีวิตแล้ว 2 ศพอยู่ในนั้น สันนิษฐานว่าคนหนึ่งเป็นพ่อค้าใหญ่ที่โดยสารไปในเรือเที่ยววันนั้น เพราะมีนาฬิกา แหวน กระเป๋าธนบัตรใบใหญ่ มีนามบัตรและเอกสารต่างๆ อีกคนหนึ่งมีเพียงเสื้อยืดกับกางเกงติดกาย เข้าใจว่าคงเป็นคนรับใช้หรือลูกประจำเรือ เรื่องจบเพียงเท่านี้

สรุปแล้วตายทั้งคู่ แต่ตอนจบเราไม่รู้ว่าตกลงการต่อรองครั้งสุดท้าย กะลาสิเรือขายยอมแลกหรือไม่ เรื่องไม่ได้บอกไว้ชัดเจน พูดในแง่ศิลปะการประพันธ์เรื่องสั้นเป็นแบบปลายเปิดให้เราตีความเอาเองว่า ท้ายสุดยอมหิวตายหรือยอมแลกสมบัติที่ได้มากับขนมปังคำเดียว

อุปสงค์ อุปทาน และสิ่งที่มากกว่านั้น

ประเด็นแรกสุด เรื่องสั้นนี้น่าจะนำไปใช้อ่านได้หลายวิชา อย่างน้อยมันยืนยันคำพูดว่ามนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ขนาดไปลอยคอกกลางทะเลรอวันตายมนุษย์ยังพกพาเศรษฐศาสตร์ไปด้วย ไม่วายคิดถึง การซื้อขาย แลกเปลี่ยน การหาประโยชน์ มีความเป็นสัตว์เศรษฐกิจผ่านการต่อรองของคนสองคนนี้ มโนสำนึกของความเป็นมนุษย์มีอยู่บ้าง แต่ก็เพียงชั่วตม่น้ำหนึ่งจิบ ถ้าได้อ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้ เห็นนิสัยเศรษฐีชัดเจนว่าคิดระยะตะในทุกเรื่องในเรื่องกำไรขาดทุน แม้แต่ตอนต้นเรื่องที่เรียกกะลาสิเรือว่าพี่ชาย

และเขายังคิดว่าจะเสนอซื้อเลยดีหรือลองขอดูก่อน แต่การคิดระยะตะมากเกินไปก็ย้อนกลับมาทำร้ายตัวเอง การเรียก “พี่ชาย” ไปกระตุ้นต่อมโกรธของกะลาสิเรือ อาจเป็นการประเมินผิดพลาดของเศรษฐีที่คิดว่ากะลาสิโง่ คนมักจะเชื่อมโยงว่าคนจนค่อนข้างจะโง่ ถ้าเราทำตัวดี ๆ กับมันหน่อยมันก็จะดีกับเราเอง ซึ่งอันนี้ก็ผิดพลาด

ประเด็นถัดมา เป็นตัวอย่างคลาสสิกของหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น เรื่องอุปสงค์ อุปทาน กรณีนี้ผมก็รู้จู่ ๆ ปลายๆ ในเรื่องกลไกการกำหนดราคาสินค้าก็คือ น้อยครั้งมากที่การกำหนดราคาสินค้าจะอิงกับมูลค่าใช้สอยของสินค้า แต่มักอิงกับมูลค่าการแลกเปลี่ยนซึ่งขึ้นอยู่กับอุปสงค์อุปทาน ในเรื่องเราก็เห็นว่าการที่กะลาสิเรือสามารถเรียกราคาขนมปังซึ่งปกติซื้อขายกันแถวละบาทในราคาแพงลิบหมื่นกว่าบาท เพราะว่างกลางท้องทะเลหาขนมปังไม่ได้ อุปทานต่ำมาก และอุปสงค์ของเศรษฐีก็สูงมาก เพราะหิว พอวันที่สองเหตุการณ์ดูเหมือนจะซ้ารอยแต่กลับด้านกัน เป็นหลักของเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น

ประเด็นต่อมา ที่น่าสนใจที่ทั้งตัวละครเศรษฐีและกะลาสิเรือชอบพูดกันบ่อย บนบกกับกลางทะเลเราใช้กันคนละระบบ เหมือนว่ามีมาตรฐานการซื้อขาย กัน 2 มาตรฐาน ความจริงก็อาจมาตรฐานเดียว คือ อุปสงค์ อุปทาน แต่สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปมันไปเป็นตัวเร่ง ประเด็นที่เรื่องพยายามจะแยกให้เห็นมาตรฐานบนบกกับทะเล อาจไม่ถึงกับตรงนัก เพราะความจริงก็ใช้มาตรฐานเดียวกัน พูดแบบนี้ก็ไม่ได้แปลว่าเรื่องนี้ไม่ได้มีอีกมาตรฐานหนึ่งอยู่ มันมีแบบช่อนๆ คือ ถ้าเราดูในเรื่องนี้จะเห็นว่าการแลกเปลี่ยน สิ่งของกันเกิดขึ้น 3 ครั้ง ครั้งแรกการที่กะลาสิเรือยื่นกระตักน้ำให้เศรษฐีจิบ ให้แบบไม่หวังอะไรอาจจะหวังในเชิงน้ำใจ คุณค่าเป็นการแลกเปลี่ยนในระบบที่จะเรียกว่า การแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ (symbolic exchange) ก็ได้ คือ มูลค่าไม่

ได้อยู่ที่เงินทองแต่อยู่ที่น้ำใจ หรือคุณค่าอะไรบางอย่าง เศรษฐศาสตร์สำนักใหม่ๆ ก็จะยกตัวอย่างง่าย ๆ ว่า การมอบแหวน แต่งงานในวันแต่งงานเป็น symbolic exchange หรือพูดด้วยคำง่าย ๆ ว่ามันมีมูลค่าทางจิตใจ

ครั้งที่สอง มีการต่อรองราคากัน กะลาสีเรือเรียกสมบัติทั้งหมดของเศรษฐีแลกกับขนมปังหนึ่งแถว อันนี้เห็นชัดเป็นการแลกเปลี่ยนในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าในเชิงมูลค่าการแลกเปลี่ยนแบบที่เรียกว่า exchange value

ครั้งที่สาม น่าสนใจ ดูเหมือนซ้ำครั้งที่สองเศรษฐีเสนอกลับไปว่าสมบัติทั้งหมดแลกกับขนมปังคำเดียว ลองดูความในใจตอนที่เขาเจรจาแลกกัน เศรษฐีบอกว่า “ความจริงเขา (เศรษฐี) ไม่อยากได้สมบัติกลับคืนมามากเท่ากับต้องการยืนยันชัยชนะ ซึ่งจะต้องเป็นของนายทุนในบั้นปลาย” ในมุมมองของเศรษฐี การแลกครั้งนี้ไม่ได้หวังจะเอาเงินไปทำอะไร แต่เดิมพันที่เศรษฐีเห็นคือ ต้องสยบกะลาสีนี้ให้ได้ ดังนั้นมันจึงไม่ใช่แค่เรื่องสมบัติแต่เป็นเรื่องศักดิ์ศรี ชัยชนะ ซึ่งเป็นอะไรที่เพิ่มขึ้นมา ต่างจากการแลกครั้งที่สองทำนองเดียวกัน กะลาสีเรือก็มองขนมปังนั้นด้วยเดิมพันที่ต่างไปจากเดิม คำพูดหนึ่งที่กะลาสีเรือพูด “อดเอาๆ คนจนๆ อย่างเราอดได้ อดตายดีกว่าให้สมบัติถูกเปลี่ยนมือ” ความหมายที่ไม่ยอมให้สมบัติเปลี่ยนมืออาจมากกว่าความงก แต่เป็นความรู้สึกว่าสมบัติที่ได้มาเป็นชัยชนะอย่างหนึ่งที่ได้จากเศรษฐี

มูลค่าเชิงสัญลักษณ์

มีการสร้างตัวละครที่ทำให้เห็นว่ากะลาสีเรือจะพูดจาเยาะเย้ยถากถางเศรษฐีตลอดเวลา ประเด็นเรื่องชนชั้นในเรื่องนี้มันจึงชัดเจนจนน่าตกใจ กะลาสีมีความรู้สึกตลอดเวลาว่าเศรษฐีนั้นกดขี่ขูดรีดเขา ทั้งที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ดังนั้นกะลาสีจึงมองการแลกเปลี่ยนในครั้งที่สามว่ามีมูลค่าอีกอย่างหนึ่งเพิ่ม

ขึ้นมา อยากเสนอว่าทั้งสองฝ่ายมองเห็นมูลค่าชนิดหนึ่งที่นักวิชาการสายเศรษฐศาสตร์การเมืองของฝรั่งเศส อย่าง โบตริยาร์ดเรียกว่า sign exchange value เป็นอีกมูลค่าหนึ่งนอกเหนือจากการมูลค่าการใช้สอยและมูลค่าของการแลกเปลี่ยน เป็นมูลค่าเชิงสัญลักษณ์ และกลายเป็นเดิมพันที่ทั้งสองฝ่ายแลกกันด้วยชีวิตจริงๆ เราไม่ว่าว่าตกลงใครยอมแลกใหม่ เพราะเรื่องเป็นปลายเปิด ซึ่งนำคิดดี และถ้านำไปสอนคงอยากให้นักศึกษาจะคิดถึงปมตอนนี้อย่างไร พวกเขาจะเห็นว่ามนุษย์ยังงมงายแลกทุกอย่างเพื่อเอาชีวิตรอด หรือเห็นว่าศักดิ์ศรีสำคัญกว่าชีวิต หรือเห็นเป็นอย่างอื่น

สีเหลือง VS สีแดง : สงครามชนชั้น “แบบอาจินต์”

ประเด็นเรื่องเศรษฐีกับกะลาสีเรือ ความแตกต่างทางชนชั้นนั้นโจ่งแจ้งมาก เห็นแล้วจะสับสนตาย เพราะพูดแทบจะทุกบรรทัด ซึ่งเป็นเรื่องประหลาดใจ และอาจบังเอิญที่ในเรื่องจำแนกความแตกต่างชัดแย้งของคน 2 คน โดยใช้ของ 2 อย่าง เป็นสัญลักษณ์ คือ ขนมปังสีเหลืองของกะลาสี และเบงกัร้อยสีแดงของเศรษฐี ในเรื่องชัดมากกว่าเป็นเหลืองกับแดง เป็นตัวแทนของความขัดแย้งหลายเรื่องที่กำลังอยู่ตรงนั้นโดยเฉพาะเรื่องชนชั้น ผมไม่คิดว่าคุณอาจินต์มีญาณทัศนะบางอย่างถึงอนาคต เพราะของแกสลับชั่วคราว ลักษณะตัวละครก็เป็นภาพเหมารวมและให้ขัดแย้งกันชัดเจนมาก มีคำพูดหนึ่งของกะลาสีที่น่าสนใจคือ “ที่ได้มีเศรษฐีและคนจนมารวมกันที่นั่นต้องมีการสู้รบเลือดและอาฆาต” คำว่าสู้รบเลือดพอเข้าใจได้ในระบบทุนนิยม แต่ “อาฆาต” นั้นต้องยอมรับว่าไม่เคยอ่านเรื่องสั้นไทยที่กรรมกรหรือคนจนจะพูดแบบนี้บ่อยนัก นอกจากนักเขียนฝ่ายซ้าย คำว่า “อาฆาต” นี้ในแง่หนึ่งคงไม่ใช่ความเคียดแค้นส่วนตัว เพราะไม่รู้จักกันแต่กำลังสื่อถึง “ความเคียดแค้นทางชนชั้น” ซึ่งไม่รู้ใคร

มาได้อย่างไรในเรื่องนี้ แล้วเรื่องทั้งเรื่องก็ผูกอยู่ตรง
นี้ว่ากะลาสีเรือมีความแค้นฝังใจเชิงชนชั้น ต้อง
เอาชนะนายทุนให้ได้ ตรงนี้เป็นจุดที่ไม่มีโอกาสได้
ค้นมากนัก ปีที่ตีพิมพ์ช่วง 2490 - 2492 กระแส
การเมืองไทยคงคุกรุ่นพอสมควร แนวคิดคอมมิวนิสต์
มาร์กซิสต์ก็น่าจะมีอยู่มาก และคุณอาจินตคงซึ่มซับ
เข้าไปไม่มากนักน้อย

แน่นอน ในตอนจบของเรื่อง ขออนุญาตใช้คำ
หยาบนิดหนึ่งว่า “ตามสันดานชนชั้นกลางไทย”
ก็คงจะพากันบอกว่า เห็นไหม เกลียดกันไปก็เปล่า
ประโยชน์ ในที่สุดเราก็ต้องตาย วกเข้าหาทางสาย
กลางหรือเอาธรรมะเข้าข่มฆ่าว่านี่ไม่พ้นความตาย
ความขัดแย้งแตกแยกไม่ใช่คำตอบ อันนี้ฟังดูก็
น่าเบื่อพอสมควร แต่สำหรับผมการตายไม่ใช่
ประเด็นใหญ่ แต่ปมว่ากะลาสียอมไหมในท้ายที่สุด
นั้นน่าสนใจกว่าและเรื่องก็เปิดให้เราตีความเอง

ประเด็นที่จะพูดต่อจะเน้นไปที่มูลค่าเชิงสัญญา
ที่ได้เปิดไว้ จากเรื่องเราได้เห็นมูลค่าเชิงสัญญาที่เรา
เห็นอยู่ในการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งเป็นมิติเชิง
คุณค่าบางอย่างที่อยู่เหนือกลไกการตลาด เห็น
หลักอุปสงค์ อุปทาน คงพ้นไปจากทั้งเศรษฐศาสตร์
และเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่มันก้าวเข้าไปสู่
ปริศนาลทางสัญญาวัฒนธรรมซึ่งอิงอยู่กับระบบ
คุณค่าและอุดมการณ์บางอย่าง เรื่องนี้ไปอิงอยู่กับ
ความรู้สึกทางชนชั้นที่ทั้งสองฝ่ายเอาชนมบั๋งนี้เป็น
เดิมพันในการเอาชนะกัน แต่มันไม่จำเป็นต้องเป็น
เรื่องชนชั้นเสมอไป มูลค่าเชิงสัญญามีอยู่เยอะเยอะ
ไปหมดแต่อาจไม่ได้ใช้คำนี้ในแวดวงการตลาด การ
โฆษณา พวกเขามักใช้คำว่า *มูลค่าเพิ่ม* การเอา
คุณค่าเชิงนามธรรมบางประการเข้าไปผูกโยงกับ
สินค้า เช่น เครื่องดื่มสีดาบางชนิดผูกโยงกับความ
เป็นคนรุ่นใหม่ ตีมแล้วรู้สึกเหมือนเป็นคนรุ่นใหม่
ชั่วพริบตา เครื่องดื่มมีนมบางชนิดผูกโยงความ
เป็นไทย เราดื่มแล้วจะรู้สึกว่าเป็นไทยเกินร้อย ฯลฯ

ในเชิงวิชาการเราจะมองพวกนี้เป็นมูลค่าเชิงสัญญา
ที่ถูกสร้างหรือสวมเพิ่มลงไปสินค้า

สัญญาวิทยา: มนุษย์เป็นสัตว์สื่อความหมาย

ศาสตร์ที่ศึกษาสัญญาและปฏิบัติการเชิงสัญญา
ปัจจุบันมีศาสตร์ของมันเองอยู่แล้วที่เรียกว่า *สัญญา-
วิทยา* หรือ *สัญญาศาสตร์* ซึ่งศึกษาการสื่อความหมาย
ทางวัฒนธรรม มีสมมติฐานเบื้องต้นอันหนึ่งว่า
กิจกรรมทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์กระทำ ล้วนมี
จุดประสงค์ในการสื่อความหมายทั้งสิ้น เวลาพูดถึง
การสื่อความหมายเราอาจนึกภาพไม่ชัด มันไม่ใช่แค่
การสื่อสาร การสื่อความหมาย คือการพยายามสร้าง
คุณค่า ตัวตน หรืออำนาจอะไรบางอย่าง ตัวอย่าง
ง่ายๆ เช่น ในการทานอาหาร เราอาจคิดว่าเพื่อให้
อิ่มท้อง ให้ร่างกายแข็งแรง แต่ถ้าถ้ามองในมุมนัก
สัญญาวิทยา การทานอาหารนั้นเพื่อสื่อความหมาย
อื่นด้วยควบคู่ไปกับวัตถุประสงค์เหล่านั้น ไม่ว่าจะ
เป็นชนิด ของอาหารที่เราทาน ร้านอาหารที่เราเลือก
ภาชนะที่ใช้ใส่อาหาร หรือกระทั่งที่เสิร์ฟที่เราใส่
ขณะทานอาหาร สิ่งเหล่านี้เป็นไปเพื่อการสื่อ
ความหมายทั้งนั้น เพื่อบอกตัวตนบางอย่างของ
เรา หรือสื่อสถานะ บางอย่างของเรา พูดรวมๆ ว่า
“กระบวนการ การสื่อความหมาย”

เคยมีคำพูดหนึ่งว่า “มนุษย์คือสัตว์ที่คิดได้” แต่
สำหรับนักสัญญาวิทยา เขาคิดว่า “มนุษย์คือสัตว์ที่
สื่อความหมาย” ในเชิงวัฒนธรรม เลยมีการศึกษา
เรื่องการสื่อความหมายกันอย่างเอาจริงเอาจัง มอง
กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่มีการสื่อความหมาย
แสดงตัวตน หรือใช้อำนาจบางอย่าง

ในการศึกษาด้านสัญญาวิทยา ปฏิเสธไม่ได้ว่า
ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในการสื่อ
ความหมาย นักสัญญาวิทยาจำนวนมากจึงหันไป
ศึกษาภาษา ซึ่งนำไปสู่หัวข้อถัดไป

ภาษากับอำนาจและการสร้าง “ความจริง”

การทำงานของภาษาไม่ได้เป็นไปแค่เพื่อการสื่อสาร แต่ใช้เพื่อสร้างความหมาย ผลิตอำนาจหรือความจริงบางชนิด แนวการศึกษาทำให้องค์ความรู้ด้านวรรณกรรม ซึ่งแต่เดิมถูกมองว่าเป็นเรื่องของพวกวันๆ ไม่ต้องทำอะไรนอกจากอ่านหนังสือ กลายเป็นที่สนใจของคนขึ้นมาในชั่วข้ามคืน เมื่อยี่สิบกว่าปีที่แล้ววรรณกรรมมีมุมแคบๆ ในห้องสมุดและหมู่นักศึกษาวรรณกรรมเท่านั้น แต่เมื่อเรื่องการศึกษาความหมายมีนัยทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ก็ทำให้คนหันไปมองด้านวรรณกรรม เพราะเรื่องภาษานั้น ศาสตร์ด้านวรรณกรรมศึกษาได้ศึกษาการใช้ภาษาอย่างเข้มข้น มีเครื่องมือ มีชุดความรู้อยู่จำนวนหนึ่งที่ใช้วิเคราะห์การใช้ภาษาศาสตร์ด้านอื่นก็หันมาสนใจเพราะเห็นว่ามันน่าจะใช้ได้บ้าง เราจึงได้อานิสงส์จากอันนี้ไปด้วย ทำให้ความรู้ชุดหนึ่งที่เคยมีสามารถไปประยุกต์ใช้ในการตีความปรากฏการณ์ทางสังคมด้วย

ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาในเหตุการณ์บ้านเมืองของเรา เราอาจได้ยินได้ฟังคำหนึ่งคือ เรื่องความล้มเหลวของการศึกษา ตอนเกิดวิกฤตต้มยำกุ้งคนก็บอกว่านี่คือความล้มเหลวของเศรษฐศาสตร์ พอเกิดการขอใช้ ม.7 พระราชอำนาจคนก็บอกว่านี่คือความล้มเหลวของนิติศาสตร์ พอมีนักวิชาการไปยื่นดอกไม้แสดงความยินดีกับ คมช. คนก็บอกนี่คือความล้มเหลวของรัฐศาสตร์ เมื่อเกิดกรณีเขาพระวิหารคนก็บอกว่านี่คือความล้มเหลวของประวัติศาสตร์ เมื่อเกิดสงครามตีพิมพ์คนก็บอกนี่คือความล้มเหลวของวารสารศาสตร์และสื่อมวลชนทั้งหลาย ฟังๆ ไปวรรณกรรมนี่ไม่เคยล้มเหลว ไม่เคยมีใครบอกว่าเกิดขึ้นเวลาที่พันธมิตรฯ เป็นความล้มเหลวด้านวรรณกรรมศึกษา อย่างไรก็ตามเวลาใครบอกว่า “ล้มเหลว” ในแง่หนึ่งแสดงว่าคนคาดหวังศาสตร์ทั้ง 5 ศาสตร์นี้ไว้สูงมากว่ามันจะเป็นตัวนำพา ให้สติปัญญากับสังคม

วรรณกรรมไม่เคยมีใครบอกว่าล้มเหลวเพราะไม่มีใครมองเห็นคุณค่าของมัน ไม่ใช่เพราะมันไม่เคยล้มเหลว แต่มันไม่เคยถูกคาดหวังว่าจะทำอะไรให้สังคมได้ แต่การศึกษาด้านสัตววิทยาอาจทำให้ต่อไปข้างหน้าอาจมีคนพูดว่า การอะไรซักอย่างคือความล้มเหลวของวรรณกรรมศึกษา ผมจะรอวันนั้น

ในสังคมตะวันตกพูดกันไว้นานแล้วเรื่องความล้มเหลวของวรรณกรรม เพราะเขาคาดหวังกับวรรณกรรมไว้เยอะ หลังเหตุการณ์เมฆาหมิฟแล้วทำให้ผมคิดถึงคำพูดของอดอร์โน ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของเยอรมัน เขาพูดว่า “หลังจากเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การเขียนกวีนิพนธ์ก็เป็นเรื่องป่าเถื่อนไปแล้ว” เป็นคำพูดที่สะท้อนใจพอสมควรและบอกถึงความคาดหวังของสังคมตะวันตกว่า วรรณกรรมจะช่วยชำระล้างจิตใจมนุษย์ให้บริสุทธิ์ กวีนิพนธ์จะช่วยยกระดับจิตวิญญาณมนุษย์ แต่เราก็ได้ยินได้ฟังเรื่องที่น่ายทหาคคนหนึ่งมือหนึ่งก็อ่านเกอเต้ อีกมือหนึ่งก็กดเตาแก๊สอบคนยิว นี่เป็นที่มาถึงความรู้สึกว่ากวีนิพนธ์นั้นล้มเหลวในโลกตะวันตก

การศึกษาด้านวรรณกรรมหรือภาษา จึงมีคนหันมาสนใจมากขึ้นเพราะคิดว่าจะช่วยส่องแสงให้เข้าใจถึงกระบวนการสื่อความหมาย สร้างอำนาจหรือการใช้อำนาจ การใช้หรือผลิตความจริงในสังคมได้

ความจริงหัวข้อที่ตั้งผมก็เดิมพันอยู่ในใจว่าจะทำให้คนสงสัยใคร่รู้แค่ไหน เพราะทุกคนคงไม่มองตรงตัว คนคงไม่นึกว่าจะเป็นเรื่องของคนไปอยู่กลางทะเลแล้วเถียงกันเรื่องเศรษฐศาสตร์อย่างที่ผมเล่าให้ฟัง แต่โดยอัตโนมัติต้องคิดว่ามันต้องมีนัยยะเชิงโวหารบางอย่างว่าเศรษฐศาสตร์กำลังอยู่กลางทะเลลึก กำลังจะล่ม และหวังว่าผมจะมาพูดอะไรอย่างนั้น คนเรามีแนวโน้มคิดถึงนัยยะของภาษาที่มากไปกว่าความหมายตรงตัว นี่คือตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นอำนาจของภาษา

การศึกษาเรื่องภาษากับอำนาจ ศึกษากันได้มากมาย และหลายมุมมองที่จะนำเสนอจะเป็นแบบย่อและนำเสนอเฉพาะบางประเด็นที่ผสมใจมาพูดเท่านั้น

ภาษากับความจริง

เริ่มจากประเด็นแรกสุด เรื่องภาษากับความจริง เดิมมีความเข้าใจว่าภาษาเป็นการถ่ายทอดความจริง เรามีความจริงชุดหนึ่งและภาษาไปถ่ายทอดมันออกมา ภาษาเป็นแค่เครื่องมือ แต่มันมีความเข้าใจชุดใหม่คือ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความจริง อาจจะไม่ตรงไปตรงมาขนาดนั้น มันใช้ถ่ายทอดความจริงในบางส่วนขณะเดียวกันภาษาก็นำสร้างความจริงด้วย ทำให้เราต้องมองนัยยะของภาษาต่างไป โดยเห็นว่าภาษาก็นำสร้างความจริงด้วย สำนึกนี้มองว่าภาษาสร้างความจริง และจะมองไปถึงขั้นที่ว่าภาษาก็เหมือนคอกที่ขังความคิดมนุษย์ เพราะเราไม่สามารถ จะคิดอะไรที่พ้นไปจากระบบภาษาได้ อันนี้มีการถกเถียงกันมาก แต่ตัวอย่างที่เขาใช้ซึ่งง่ายที่สุดอาจลวงตานิดหน่อยแต่พอได้ไอเดียคือ ระบบเรียกสมาชิกในครอบครัว

X ----- Y
พี่ ----- น้อง
Brother ----- sister

จะเห็นว่า ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษไม่เท่ากัน เป็นการพูดถึงปรากฏการณ์อันเดียวกันแต่เมื่อเอาภาษาไปพูดก็ได้คำตอบไม่เท่ากัน หรือนำหนักต่างกัน จะเห็นว่า วิธีแบ่งคนในครอบครัวของไทยใช้ระบบอาวุโสเป็นตัวกำหนด เป็นเส้นแบ่งแรก ขณะที่ในภาษาอังกฤษไม่ได้สนใจอาวุโสเท่ากับเพศ เพศสถานะเป็นสิ่งที่ต้องจำแนกให้ชัด แล้วความจริงอันเดียวกันเมื่อใช้ภาษาที่ต่างกันก็ได้ความจริงที่ไม่

เท่ากัน และบอกอะไรบางอย่างถึงระบบคุณค่าที่ต่างกันของภาษานั้นๆ

โรลองด์ บาร์ตส์ นักสัญวิทยาคนหนึ่งบอกว่าภาษาเป็น “กระบวนการนิติบัญญัติ” ชนิดหนึ่ง เป็นการสร้างกฎบางอย่าง และไปถึงขั้นที่ว่าภาษาเป็นฟาสซิสต์ในตัวมันเอง นำไปสู่ประเด็นเรื่องภาษากับอำนาจ

ในการศึกษาภาษา ผมจะยกเพียง 3 อันที่จะทำให้เห็นถึงการทำงานของภาษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสร้างความจริงและอำนาจบางอย่าง ไล่ตั้งแต่ระดับเล็กจนถึงระดับใหญ่ คือเรื่องชื่อ-นามนั้นสำคัญไฉน เรื่องโวหาร (metaphor) การใช้โวหารทั้งหลาย เรื่องเล่าและเรื่องเล่าแม่บท (narrative และ metanarrative)

การต่อสู้ช่วงชิงการนิยาม

“นามนั้นสำคัญไฉน” คำนี้มาจากบทนิพนธ์แปลของ ร.6 ที่แปลมาจากเชคสเปียร์เรื่อง *โรมิโอกับจูเลียต* “นามนั้นสำคัญไฉน ที่เราเรียกกุหลาบนั้น แม้เรียกว่าอย่างอื่นก็หอมรื่นอยู่เหมือนกัน” จูเลียตเป็นคนพูด นัยยะของมันเป็นการมองโลก มองภาษาในแบบเก่า แบบที่มองว่ากุหลาบชื่อว่าอะไรก็หอมเหมือนกัน เพราะมีความเป็นจริงของกุหลาบอยู่ แม้จะเรียกว่าอย่างอื่นก็หอมอยู่ดี ภาษาเป็นแค่เครื่องมือถ่ายทอด ความจริงดำรงอยู่โดยเอกเทศ

แบบที่ใหม่ขึ้นมาหน่อย “ผู้ก่อการร้ายในสายตาของคนคนหนึ่ง อาจเป็นนักต่อสู้เพื่อสันติภาพในสายตาของอีกคนหนึ่งก็ได้” การเรียกชื่อหรือการนิยามความหมายนั้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละคน นี่เป็นอีกมุมมองหนึ่งที่ตรงกันข้าม

มีอีกตัวอย่างมาจากวรรณกรรมที่อ่านและใช้สอนด้วย เรื่องมันจะบอกว่านามนั้นสำคัญจะเป็นเรื่องของอุบัติเหตุสารเคมี นักข่าวหรือชาวบ้านก็บอกว่ามันเหมือนหมอกดำ ทุกคนฟังก็ไม่ว่าอะไร

ตอนหลังก็มีการเปลี่ยนชื่ออยู่เรื่อย 5 ครั้งเพื่อเรียก จากปรากฏการณ์นี้เพราะคนไม่สนใจและไม่ยอม รับอพยพ

ตัวอย่างที่ใกล้เข้ามาอีกที่เราเจอทุกวันนี้คือ โรคไข้หวัด แรกๆ เรียกไข้หวัดเม็กซิโก คนเม็กซิโก คงไว้วางใจเปลี่ยนเป็นไข้หวัดหมู ผู้ค้าหมูก็ไว้วางใจ เปลี่ยนเป็นไข้หวัดสายพันธุ์ใหม่ชนิด A H1 N1 ที่นี้ทุกคน ยอมรับหมดเพราะฟังไม่รู้เรื่องว่ามันคืออะไร การ ต่อสู้หรือช่วงชิงความหมายบางที่ต่อสู้กันที่ชื่อและจะ มีคนคอยตรวจสอบ เพราะทุกคนตระหนักรู้ว่ามันมี ภัยพอสมควร

อีกเรื่องหนึ่งคือการเมืองของการบัญญัติศัพท์ “เศรษฐศาสตร์” ผมค้นได้ไม่เยอะ ที่สนใจคือที่ ร.6 ท่านบัญญัติ political economy ไว้ว่า เศรษฐวิทยา แล้วก็บัญญัติ capitalist ไว้ว่า เศรษฐี ในเรื่องการ บัญญัติวิชา economic นั้นมีเส้นทางอยู่ พระสุริยา- นวัตรเสนอคำว่า ทรัพย์ศาสตร์ ร.6 ไม่โปรด คำนี้ก็ ไม่ติด พระองค์เจ้าจันทิประพันธ์พงศ์ ผู้พ่อ น.ม.ส. บัญญัติไว้ว่า คณิตศาสตร์ ถอดมาจากรากศัพท์ ภาษาละติน ไม่ติดตลาดอีก แต่ที่ติดตลาด คือ เศรษฐการ หรือ เศรษฐกิจ ที่ ร.6 ตั้ง ไว้ ท่านวรรณ ก็เขียนไว้ว่าเป็นไปตามพระราชนิยม ท่านวรรณท่าน ตำนินว่าคำใช้คำว่า เศรษฐ นั้นไม่ตรง ภาษาบาลีแปล ว่าประเสริฐ ดีเลิศ มันไม่ตรงกับ economic ซึ่งไม่ได้ พุดเรื่องดีไม่ดี แต่คนตั้งชื่อนี้คงอยากให้มันเป็นเรื่อง ดีๆ ท่านวรรณจึงเสนอให้ใช้คำว่า โภคศาสตร์ ซึ่ง ตรงกว่า แต่มันก็ไม่ติดตลาด

เหตุที่ยกเรื่องนี้มาก็เพราะว่าการบัญญัติศัพท์มี ภัยยะของอำนาจอยู่ มีการเกลี้ยหรือเลื่อนความ หมายเดิมให้เจือจางลงไป สังคมบางที่ไม่ได้พุดเรื่อง ความจริงไม่จริง แต่พุดเรื่องอำนาจไม่ว่าอำนาจมาก กว่า แต่ความกังวลใจของท่านวรรณในอีกแง่ก็จะ เห็นว่าสูญเปล่าเหมือนกัน เพราะทุกวันนี้เวลาพุด เรื่องเศรษฐศาสตร์ก็ไม่ได้มีความรู้สึกเรื่องประเสริฐ

เลิศหรู อย่างที่คนตั้งต้องการ ใครก็รู้ว่าเป็นเรื่องผล ประโยชน์ การจัดสรรทรัพยากร มันมีวงจรของมัน การคิดว่าจะบงการภาษาได้ก็ทำไม่ได้ทั้งหมด ถึงจุด หนึ่งภาษา มันหลุดลอยไปจากผู้บัญญัติ

ทหารกับหมอพุดด้วยภาษาเดียวกัน ? !

เรื่องต่อมาคือ เรื่องโวหาร ซึ่งมีคนศึกษากัน เยอะมากและทำให้เห็นการเมืองที่อยู่ในคำเปรียบ เปรย มีงานวิจัยของฝรั่งหลายชิ้น เช่น งานของ ชูชานที่วิเคราะห์เรื่องภาษาเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคมะเร็ง ว่ามีการใช้โวหารชุดหนึ่ง อธิบายโรคมะเร็ง น่าสนใจ ว่ามันอิงกับภาษาการทหาร เช่น เราต้องทำสงคราม กับมัน เราต้องกำจัดมันให้สิ้นซาก ซึ่งมันไม่ใช่แค่ การบรรยาย การพุดถึงอาการของโรคหรือรักษาโรค แต่ภาษาแบบนี้พยายามสถาปนาอำนาจชุดหนึ่ง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดหนึ่งขึ้นมาระหว่างผู้ป่วย กับหมอ การให้อำนาจเด็ดขาดกับหมอ หรือทำให้ ผู้ป่วยรู้สึกว่าคุณเป็นผู้ผิด ฯลฯ

ถ้าให้นอกเรื่อง วาทกรรมทหารกับหมอมันมัก จะไปด้วยกันบ่อย จนผมเกิดเอะใจเหมือนกัน เดิมมี ความคิดส่วนตัวเสมอว่า หมอตั้งแต่สมัย 14 ตุลา มาแล้วพวกเขาใจดีใจดีงามกันทั้งนั้น แต่ช่วงหลังๆ ชักเริ่มเอะใจ ไม่ทราบที่นี้มีญาติพี่น้องใครเป็นหมอ บ้าง ผมพบว่าหมอกับทหารบางครั้งพุดด้วยภาษา เดียวกันเยอะมากจนน่าประหลาดใจ ส่วนหนึ่งระบบ การแพทย์มันก็เป็นระบบอำนาจล้วนๆ ก็ได้ความรู้ จากการดูทีวีอเมริกาโดยแท้ ระบบหมอเหมือนระบบ ทหารเลย มันเผด็จการฟาสซิสต์ที่สุดเท่าที่เคยเห็น และรู้ว่าสายบังคับบัญชาแข็งแรงมาก ถ้าไม่เชื่อ ฟังอาจารย์ใหญ่หรือไม่เชื่อนายพันนายพล ก็ไม่มี ทางได้เกิดระบบเหมือนกันเลย น่าสนใจว่าน่าจะมี การศึกษาว่าหมอกับทหารเป็นฝาแฝดคู่กันมา ส่วน หนึ่งก็อาจเพราะทั้งสองอาชีพนี้สิ่งที่เขาทำอยู่คือ ความเป็นความตายของมนุษย์ แล้วเขาก็อ้างว่ามัน

เรียกร้องความเด็ดขาดของสายบังคับบัญชาค่อนข้างสูงและโหวตจำนวนมาก ถ้าเป็นเรื่องการแพทย์ก็จะเป็นเรื่องทหาร ถ้าเป็นเรื่องอื่นก็ไปอิงกับเรื่องหมอ เช่น เรื่องเศรษฐกิจเราก็พูดคำหรือโหวตในแวดวงของหมอ อย่างตอนวิกฤตเศรษฐกิจก็มีคนพูดว่าต้องใช้ยาแรง มันดีอย่า เราใช้วาทกรรมพูดหมดทั้งหมด นัยยะของมันคือ คุณต้องเชื่อฟังหมอใหญ่ เขาสั่งอะไรก็ต้องเชื่อ จะเป็น WHO, IMF อะไรก็แล้วแต่ มันมีเรื่องอำนาจเข้ามาในชุดวาทกรรมที่ใช้

“สามัคคีคือพลัง” โหวตที่ให้อำนาจแก่ใครบางคน

อีกอันหนึ่งที่ยากยกคือ สามัคคีคือพลัง เป็นโหวตซึ่งฝังใจมานานและขบขันไม่แตกมานาน ล่าสุดมีเป็นโฆษณาซึ่งน่าจะทำพล็อตมาจากในหนังสือ*ดรณศึกษา* ไอเดียคือ สามัคคีคือพลัง เป็นนิทานสอนใจว่า ครอบครัวหนึ่งพี่น้องทะเลาะกันประจำ จนวันหนึ่งพ่อก็เรียกลูกๆ ทั้งหมดมาสั่งให้หาไม้มาคนละอัน แล้วพ่อก็เอาไม้มาอันหนึ่งแล้วหักให้ดู แล้วจากนั้นก็บอกให้เอามารวมกันแล้วให้ทุกคนหัก ไม่มีใครหักได้ นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าสามัคคีคือพลัง เราไม่ควรทะเลาะเบาะแว้งกัน ถ้าอยู่คนเดียวก็อ่อนแอ ถ้ารวมกันไม่มีใครหักได้ มีการเอานิทานนี้มาทำโฆษณาใหม่ คราวนี้ไม่ใช่พ่อกับลูก แต่เป็นตากับหลาน แล้วเปลี่ยนไม้เป็นกำธนูป ผมเห็นแว็บๆ แต่ทันทูไม่ได้ แล้วจึงมาฟังคนอื่นเขาเล่าความจริงแล้วเป็นโหวตที่ทรงพลังมาก เราเหมือนไม้คนละชิ้นเมื่อมารวมกันเข้าก็เป็นกำไม้ที่หักไม่ได้ ทำให้เราคล้อยตามและเป็นเรื่องใหญ่ในสังคมไทย ผมมาสะดุดใจตรงนี้ พอมันเป็นรูปขึ้นมาในโฆษณาแล้วเราเห็นชัดขึ้น จากเดิมเป็นนิทานแล้วมันไม่ชัด ปัญหาคือ ในโหวตที่น่าฟังนี้ไม่มีที่มารวมกันมันมาได้ยังไง มันต้องมีคนคนหนึ่งจะเป็นพ่อหรือตาหรือใครก็ตามจัดการตรงนี้ หมายความว่าเราต้องยอมมอบอำนาจอำนาจอธิปไตยให้คนหนึ่งมารวมไม้จัดการให้เป็นกำ

ดังนั้นโหวตนี้ไม่ได้พูดเรื่องความสามัคคีแต่ต้องมอบอำนาจให้ “พ่อ” จัดการเรื่องนี้ให้กับเรา จนทุกวันนี้ก็เรียกร้องเรื่องนี้ นัยยะของมันก็เป็นเช่นเดิมคือยอมมอบอำนาจให้ใครคนหนึ่งเข้ามาจัดการให้เกิดความสามัคคี

เรื่องเล่าอันขมุกขมัว

สุดท้าย เรื่องเล่ากับเรื่องเล่าแม่บท ระดับนี้มีการพูดกันมาก หลัๆ คือ เรามักคิดกันว่า เรื่องเล่ามีทั้งเรื่องเล่าที่เป็นเรื่องจริง เช่น ประวัติศาสตร์ รายงานข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ อัตชีวประวัติคนตระหนักว่ามันเป็นเรื่องเล่าเช่นกันแต่เป็นการเอาเรื่องจริงมาถ่ายทอด อีกอันหนึ่งคือ เรื่องเล่าที่เป็นเรื่องแต่ง เช่น นิทาน นิยาย ดำเนิน เป็นเรื่องเล่าที่เรารู้ตั้งแต่ต้นว่าเขาแต่งขึ้นมา สมมติขึ้นมา แต่ในทุกวันนี้คนเริ่มพูดกันมากขึ้นว่า เรื่องเล่าที่เป็นเรื่องจริงกับเรื่องเล่าที่เป็นเรื่องแต่งเอาเข้าจริงแล้วมันไม่ต่างกันมากนัก มันมีระบบ มีกระบวนการสร้างเรื่องเล่าที่คล้ายคลึงกันมาก การใส่พล็อตบางอย่างลงไปประวัติศาสตร์ รายงานข่าว ชีวประวัติ ทั่วไปอ่านชีวประวัติเจ้าสัวไทย ไปอ่านก็คนๆ ก็จะพบพล็อต เดียวคือ เสือผืนหมอนใบ สร้างเนื้อสร้างตัวมาด้วยความขยันหมั่นเพียร ส่วนไปฮั้วไปผูกขาดยังไงไม่ค่อยมีใครเล่า ไม่ได้บอกว่าเขาแต่งเรื่อง แต่จะบอกว่าเวลาเราจะเล่าและเชื่อมโยงอดีตนั้นเราใช้กรอบอะไรและนำเสนอใจว่า เราใช้กรอบนี้กันตลอด

หยุดทำร้ายประเทศไทย ? ! : การกลับมาของพล็อตแห่งชาติในการเมืองร่วมสมัย

อย่างประวัติศาสตร์ มีคนทำไว้เยอะว่าเอาเข้าจริงแล้ว ประวัติศาสตร์นั้นข้อมูลอาจจะจริงแต่วิธีใส่พล็อตอาจทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนไปพอสมควร เช่นที่นักประวัติศาสตร์อย่างอาจารย์ธงชัย (วินิจจะกุล) ชอบใช้คือ ประวัติศาสตร์ไทยมักชอบวาดภาพให้เรา

อาจินต์ ปัญจพวรรค์

ความจริงชุดหนึ่งขึ้นมา มันฆ่าคนได้ จะพูดอย่าง นั้นก็ได้ แต่ละเรื่องที่พูดมา สามารถทำชาวให้เป็นดำ ทำดำให้เป็นขาว หรือจะ ไม่มีขาวดำอยู่ก็แล้วแต่ แต่ มันสามารถผลิตความจริง ขึ้นมาได้ พอพูดว่า “ผลิต” หลายคนอาจรู้สึกว่แค่ ภาษาจะทำอะไรได้ ถ้ายก ตัวอย่างล่าสุด ทันทีที่การ ปิดถนนถูกมองว่าเป็นการ

เป็นชาติอ่อนแอที่โดนรังแกโดยมหาอำนาจ เช่น การเสียดินแดน ข้อมูลก็จริงทั้งหมดแต่ก็ชอบลงเอย ว่าเราเป็นชาติที่ถูกรังแกอยู่เรื่อย มันทำให้นึกถึงอัน ล่าสุด คือ การเคลื่อนไหวเรื่องหยุดทำร้ายประเทศไทย ผมมองว่ามันก็อยู่ในกรอบว่าชาติเราถูกรังแก ถูกกลั่นแกล้ง ไม่ว่าคุณ จะเห็นด้วยไม่เห็นด้วยกับ ฝ่ายไหน ไอ้ข้อเรียกร้องว่าหยุดทำร้ายประเทศไทย มันเพียงพอหรือต่อสถานการณ์ตอนนี้ ทำไมมันไม่มี คำที่ดีไปกว่าประเทศไทยแล้วหรือ หรือทำไมต้องใช้ คำว่า “ทำร้าย” มันเข้าไปอิงหรือไหนกับกรอบใหญ่ ในสังคมไทยหรือวัฒนธรรมไทยที่มักมองว่าเรา เป็น ชาติที่อยู่ในภาวะล่อแหลม ถูกกลั่นแกล้งรังแกจาก ทั้งศัตรูภายในและภายนอก ความสามัคคีก็เป็นส่วน หนึ่งของกระแสเรื่องเล่านี้และกลั่นออกมาเป็น “หยุดทำร้ายประเทศไทย” นี้ ซึ่งผมคิดว่าเป็นข้อเสนอ ที่เหลือเชื่อที่หลุดออกมาจากผู้ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นปราชญ์ของสังคมกันมากมายก่ายกองแล้วมา เสนออันนี้

ภาษาม้าคนได้

เราจะเห็นถึงการทำงานของภาษาในมุมนี้ว่า ภาษามันมีบทบาทในการสร้างอำนาจหรือผลิต

จลาจล มันก็ทำให้เลือดต้องหลั่งนองถนนหลายสาย ขณะที่การปิดสนามบินเป็นแค่อารยะขัดขืน คุณจะ เห็นเลยว่าภาษามันมีพละนาภาพ ทำให้เกิดความจริง หรือปฏิบัติการที่เป็นจริงในสังคมได้

ผมจะขอจบด้วยคำพูดของอาจารย์นพพร ประชากุล ที่พูดถึงนัยยะของอำนาจที่มากับภาษา โดยอธิบายว่าอำนาจมีต่ออย่างอำนาจทหารตำรวจ นั้นไม่มีจริง เพราะอย่างน้อยเราเห็นตัวมันหรือมา เป็นครั้งเป็นคราว แก่เรียกว่า อำนาจสลัวมากกว่า แต่มันมีอำนาจที่มีดีกว่าอำนาจทหารตำรวจซึ่งนำ กลั้วกว่า แก่พูดไว้ว่า

“อำนาจมืดที่นำกลั้วอย่างแท้จริงนั้นอยู่รอบๆ และในตัวเราๆ ท่านๆ นี่ต่างหาก มันซึมซ่านอยู่ ภายใต้อย่างสงบเสงี่ยม เจียบเชียบ ไม่มีหัวไม่มีหาง และมองไม่เห็นว่ใครเป็นผู้กระทำ ใครเป็นผู้ถูก กระทำ มันคืออำนาจของมายาคติทั้งหลายที่ประกอบ กันเข้าเป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ มนุษย์ทัศน์อันคุ้นชิน ของเรา โดยเราไม่เคยระแวงสงสัยเลยว่การประทุษ กรรมต่อชีวิต อาชญากรรมทางการเมือง ทางสติ ปัญญา ทางสุนทรียะ จำนวนเท่าใดแล้วบ้างที่ได้ถูก กระทำขึ้นในนามของมัน” (๕)